

RESTAURÁTORSKÁ ZPRÁVA

Restaurování nástěnných maleb ve svatyni *lačung*, klášter
Diskit Gompa, Kraj Ladak, J&K Indie

I.mise, 2012

Lokace památky

1. **Místo:** Indie, stát Džamá a Kašmír, oblast Ladak, údolí řeky Nubra
2. **Klášter:** funkční buddhistický klášter nad vesnicí Diskit
3. **Objekt, jehož je restaurované dílo součástí:** svatyně *lhačung*
4. **Blížeji určení místa popisem:** Malované stěny svatyně

Údaje o památce

1. **Název:** buddhistický klášter školy Gelug *Galden Tashi Chosling Diskit Gompa*
2. **Druh památky:** Nástěnná malba
3. **Materiál, technika:** tempera na hliněné omítce
4. **Autor:** nesignováno

Údaje o akci

1. **Investor:** občanské sdružení „Sdružení pro Tibet“
2. **Restaurovali:** akad.mal. rest. Martin Martan , akad. mal.rest. Roman Ševčík,
3. **Předmět díla:** Zajištění maleb
4. **Termín započetí a ukončení akce:** 7/2012 – 8/2012

Popis díla před restaurátorským zásahem

Při prohlídce maleb v prostoru *lhačungu* byl patrný jejich havarijní stav. Povrch maleb byl pokryt vrstvami prachových a mastných depozitů, které silně celý povrch maleb ztmavily. Jasně barvy na výjevech působily tmavě a ponuře. Na povrchu barevné vrstvy byly stopy po zatékání, došlo k odplavení nejen svrchní vrstvy nečistot ale částečně i barevné vrstvy. Lokálně byla malba výjevů poškozena zatékáním a vyplavením materiálu podkladních omítek, to jest jílu/spraše (místní název *markalak*) na povrch maleb, kde vytvořil strukturu na zcela hladkém povrchu. V prostoru svatyně byly malby poškozeny statickými trhlinami, které ve vertikální ose procházely přes celé výjevy.

Řada těchto prasklin byla v minulosti zcela neodborně opravována. Nově doplněná vrstva *markalaku* svou strukturou zcela neodpovídala okolním malbám. Nové doplňky omítky vyčnívaly nad rovinu maleb a působily velice rušivě. Tyto nové zcela nevyhovující plomby byly odděleny od podkladního zdiva z hliněných cihel. U těchto míst došlo i k odtržení originální podkladní vrstvy od zdiva a hrozilo zde odpadnutí celého místa včetně cenného originálu.

Praskliny v omítkové vrstvě s malbami byly především v inkriminovaných místech, kde dochází k posunům v celém masivu stěny, což bylo především v rozích a místech zakotvení trámů stropu. Tyto praskliny a trhliny jsou důsledkem neprovázanosti jednotlivých zdících prvků po celém obvodu svatyně. V minulosti došlo i k zásahu do střešní konstrukce a tím k poškození maleb v okolí zhlaví jednotlivých trámů.

Stavební úpravy byly patrné i u vstupu do svatyně, kde nově doplněné omítky zcela nebraly zřetel na původní rovinu omítkové vrstvy s malbami. Všechny tyto opravy byly provedeny hrubě a necitlivě a poškozovaly vlastní malby.

Při prohlídce maleb v bočním osvětlení bylo možné pozorovat drobná místa, kde došlo k stříškovitému zvednutí barevné vrstvy. V těchto místech se slabá vrstvička s malbou oddělila od podkladu a začala odpadávat a tím došlo ke ztrátě originálu.

V místech, kde došlo k poškození maleb prasklinami, bylo možné pozorovat posun jednotlivých okrajů praskliny vůči sobě navzájem. Tyto rozdílné úrovně okrajů byly způsobeny posunem celé masы stěny svatyně. Oba okraje byly pevně spojeny s podkladním zdivem.

V horních částech maleb, především v místech zhlaví jednotlivých trámů, bylo viditelné poškození maleb a podkladní omítkové vrstvy, která se zcela oddělila od podkladu, pravděpodobně stlačením stropní konstrukce vůči hmotě zdiva. Tyto partie hrozily odpadnutím.

Místy došlo k vytvoření rozsáhlých dutých kaveren a oddělení podkladní vrstvy maleb od zdiva. Nejvíce ohrožené partie se nacházely na oltářové stěně, tj. na protilehlé straně vchodu do svatyně. Zde taktéž došlo k nejrozsáhlejšímu poškození vlastní malby, kdy vlivem zatékání vody byla středová část maleb za sochou Budhy zcela ztracena. Zde malba zcela chyběla. Na struktuře v tomto defektu byly vidět stopy po působení vody po zatečení.

Dolní část maleb byla v minulosti přetřena hlinkovou barvou okrového tónu, který působil tvrdě. Tento nátěr respektuje výšku malovaného soklu, ale zvolený tón zde působil zcela cize.

Restaurátorský postup

První etapou celého restaurátorského zásahu bylo zajištění maleb a jejich konsolidace.

Po provedení zmapování stavu a fotografické dokumentace stavu před restaurátorským zásahem, bylo rozhodnuto nejdříve provést vyjmutí starých oprav, které byly zcela nevyhovující a bránily v zakotvení originální malby k podkladnímu zdivu.

Fotodokumentovali jsme a zmapovali stav maleb před restaurátorským zásahem a pak jsme rozhodli nejdříve vyjmout staré opravy, které byly zcela nevyhovující a bránily v zakotvení originální malby k podkladnímu zdivu.

Výhodou špatných plomb bylo, že byly provedeny ze stejného materiálu jako originální malba, ale byly značně rozpraskány. Rozpraskání nám výrazně pomohlo vyjmout tyto tmely z defektů, aniž bychom poškodili originál.

Při vyjímání starých oprav jsme zjistili, že tyto opravy byly provedeny pouze nanesením hrubého markalaku do defektu v omítce, aniž by došlo k vyplnění trhliny ve zdivu.

V některých poškozených místech bylo vidět až skrz zdivo.

V odhalených a vyčištěných defektech od zbytků rozdrolené staré markalakové vrstvy jsme povrch zpevnili 3% roztokem Primalu ve vodě. Zpevnění jsme provedli postupně několika nástřiky roztoku. V první fázi jsme do hmoty zdiva dozdlili části chybějících cihel a kamenů, čímž jsme vytvořili pevný podklad pro nový tmel. Na dozdlívání jsme použili hrubý jíl s přídatkem pískové frakce. Podkladní tmel, který defekt vyplnil pod úroveň originální roviny hliněné omítky, jsme míchali z hrubšího jílu s příměsí písku, abychom zamezili praskání tohoto tmelu.

K eliminaci prasklin v inkriminovaných místech jsme rozhodli vložit do tmelu textilní bandáž z gázy, která by vylučovala vytvoření prasklin a tmel vyztužila. Na provedení tmel jsme přiložili gázu, která přesahovala až na okraj originální hliněné omítky. Rozředěnou jílovou omítkou s přídatkem Primalu jsme za pomoci štětce zapracovali do struktury tmelu a přichytili k originálním okrajům. Po zaschnutí jsme postup opakovali, aby řídká jílová omítka dobře vyplnila strukturu textilie a dobře se spojila s originálem.

Do místa, kde byla původní omítka s malbami uvolněna, jsme při tmelení vložili infuzní hadičku, která po vytvrnutí nového tmelu sloužila k provedení hloubkové injektáže.

K infuzní hadičce jsme připojili injekční stříkačku a hadičkou jsme vpravili injekční látku

do duté kaverny. Vyplňování těchto dutých míst jsme prováděli postupně, aby nedošlo k odtržení a poškození maleb. Po vpravení dávky do poškozeného místa byla hadička povytažena a až po zaschnutí první dávky byl vpraven další injektážní roztok. Po vyplnění dutých míst jsme infuzní hadičku vytáhli z místa defektu a otvor zaslepili tmelem. Postup hloubkové injektáže byl prováděn souběžně po všech místech ve svatyni.

Místa, kde došlo k oddělení barevné vrstvy, jsme upevnili za pomoci roztoku Primalu ve vodě. Aby nedošlo v průběhu upevňování k poškození povrchu barevné vrstvy vodním roztokem Primalu, aplikovali jsme 3%ní roztok pod stříškovitě zvednuté šupinky barevné vrstvy retušovacím štětcem - špičkou štětce byl zapaščen zpevňující roztok pod inkriminované partie. Jakmile došlo k provlhlčení poškozené partie pod barevnou vrstvou, toto místo jsme přitlačili k omítce suchým tamponem. Okraje přichycené barevné vrstvy jsme ještě z preventivního důvodu zpevnili roztokem Primalu.

Z povrchu malby bylo nutné odstranit prachové nečistoty a vyplavené stopy po markalaku. Na prachové nečistoty jsme zvolili *waschap* houbov tvrdost *soft*, která při jemném otěru povrchu maleb odstranila prachové nečistoty, aniž by poškodila originál, ale i částečně sejmula z povrchu nánosy markalaku, vyplavené zatékáním dešťové vody skrze strop. Více ulpělé zbytky markalaku na povrchu malby bylo nutné odstranit mechanicky pomocí hrotu skalpelu.

Místa, kde došlo v minulosti k velkému poškození, kdy se část omítkové vrstvy vybořila a ztratila zcela soudržnost s podkladním zdivem nebo při opravách došlo k jejímu prostorovému zdeformování, bylo nutné nejdříve zajistit ochranným přelepem. Před provedením tohoto přelepu bylo nutné provést konsolidaci celé barevné vrstvy. Jako lep pro ochranný přelep jsme zvolili metylcelulózu na vodní bázi. Pro fixáž byl zvolen roztok Paraloidu B 72 v minerálním rozpouštědle v 3% koncentraci. Před provedením fixáže jsme provedli zkoušky na čištění barevné vrstvy.

Po vytvrnutí fixáže jsme vatovým tamponem za použití rozpouštědla z povrchu odstranili tmavé dehtové nečistoty, které výrazným způsobem mění barevnost všech maleb. Tímto postupem bude možné sejmout mastné dehtové nečistoty z povrchu maleb, aby došlo k návratu původního velice jasného koloritu malířské výzdoby. Po provedení zafixování povrchu barevné vrstvy jsme přelepili ohrožené partie ochranným textilním přelepem, který zabezpečil malby proti jejich odpadnutí a možnému zničení. Okraje těchto míst jsme preventivně zachytili hliněnou omítkovou vrstvou, která ochrání okraj od odlomení.

V místě vstupu byly v minulosti provedeny zcela nevyhovující stavební opravy, které měly za následek vyklonění části originální omítkové vrstvy zcela mimo rovinu okolních maleb. Po zvážení všech rizik jsme se rozhodli pro transfer této části maleb. Barevnou vrstvu jsme přelepili vrstvou gázy a část maleb sejmuli včetně vrstvy hliněné omítky. Nově připravená podkladní omítka pro osazení transferu již respektovala původní tvar a návaznost na vstup do svatyně. Zadní stranu sejmutému transferu jsme mechanicky zbrousili a vyztužili vrstvou gázy za využití jemné jílovité omítky. Připravený transfer části maleb jsme k podkladní omítce osadili za pomoci jemného markalaku jako lepu pro přichycení transferu. Na vyschlou zadní stranu jsme nanесли vrstvu řídkého markalaku velice jemné frakce, rozmíchané ve vodě. Nová omítková vrstvu jsme jemně provlhlčili, aby došlo k dobrému přilnutí transferu k podkladu. Transfer jsme osadili na původní místo, přitlačení došlo k jeho přilnutí k podkladu. Po vyschnutí spojovací hmoty jsme povrch transferu navlhlčili a sňali ochranný textilní přelep.

Tím byly malby zajištěny a zachráněny. V následujících letech by měly následovat další restaurátorské práce, které by dokončily celé restaurování a navrátily malbám jejich původní krásu.

Majitel objektu, mnišská obec kláštera Diskit, nás opakovaně žádal o retuše a doplnění chybějících částí malby. Protože jde o žijící funkční klášter a malba má svůj plný rituální význam jen ve své úplnosti, jsme připraveni tento požadavek zohlednit. Spolupráce s místními malíři tradičního buddhistického umění, jakož i s kunsthistoriky a religionisty, bude pro tento krok nezbytná.

použitý materiál

hloubková injektáž

Vapo-injekt, Aqua Bárta s r.o., Praha

Akrylátová disperze Primal ®SF016 3% roztok ve vodě

fixace barevné vrstvy

Patraloid B 72 v minerálním rozpouštědle

fungicidní ošetření

Pulvispray ST

přelep

methyloceluloza ve vodě

tmelení defektů v omítkové vrstvě

jílovitá zemina s pískovou frakci

jíl *markalak*

V Praze dne 31.12.2012

akad.mal.rest. Martin Martan